

ВПЛИВ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

Ніколаєва Т. В., студентка
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
nikolaeva.tamaraa@gmail.com
Грінько І. М., к.е.н., доцент,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
grinko.irina.kpi@gmail.com

Міграційні процеси в Україні є одним із основних факторів, що визначають її економічний розвиток у ХХІ столітті, набуваючи надзвичайної актуальності в умовах сучасних викликів. Економічна нестабільність, що триває з 90-х років, погіршення умов життя, анексія Криму в 2014 році та повномасштабне вторгнення росії 24 лютого 2022 року, спричинили безпрецедентний відтік населення за межі нашої країни. Ці процеси впливають не тільки на демографічну ситуацію, а й на функціонування та розвиток ринку праці, фінансових потоків та специфіку діяльності соціальних фондів. За даними Державної служби статистики України, з 2014 по 2023 роки країну покинуло понад 2 млн осіб працездатного віку [1, с. 15], а з початком повномасштабного вторгнення у 2022 році за кордон виїхало близько 8 млн осіб, з яких станом на початок 2025 року зафіксовано 6,7 млн біженців [1, с. 18]. Водночас мігранти формують значний фінансовий ресурс через перекази, які у 2023 році склали 14 млрд дол. США, або 10% ВВП [2]. У контексті глобальної конкуренції за висококваліфіковані кадри, людський капітал, який необхідний у відновленні економіки країни після війни, дослідження цього питання є нагальним для розробки стратегій утримання робочої сили та залучення мігрантів назад.

Міграційні процеси характеризуються переміщення населення через державні кордони або всередині країни з метою працевлаштування, навчання чи пошуку кращих умов життя. У контексті України ключове значення має трудова міграція, що характеризується виїздом працездатного населення за кордон. На міграцію трудових ресурсів впливають економічні (безробіття, низькі доходи), соціальні (освіта, медицина), політичні (стабільність, безпека) та зовнішні (політика країн призначення) фактори. У практичному значенні ці фактори проявляються через конкретні причини, наприклад, воєнна агресія росії стала основним поштовхом до еміграції у 2022 році, тоді як до війни переважали економічні мотиви [1, с. 20]. Метою дослідження є аналіз впливу міграційних процесів на економічний розвиток України для розробки рекомендацій їх регулювання задля забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни.

Напрями міграції трудових ресурсів можна розподілити згідно еміграції та імміграції. До еміграції варто віднести: безробіття; відсутність можливостей до самореалізації; відсутність належних умов праці; нестача належних умов життя в країні (нестача питної води та їжі, забруднене повітря, неродючі землі, засуха тощо); політичні, військові дії або переслідування; не належне медичне забезпечення; банкрутство; бідність; стихійні лиха; недостатня безпека; не на належному рівні релігійна та політична свобода; відсутність належних житлових умов; дискримінація; низька якість навчання; не вигідні умови ведення бізнесу; відсутність належної інфраструктури; особисті причини тощо. Імміграційний напрям складається з: можливості працевлаштування; кращі умови життя; політична чи релігійна свобода; розвинена інфраструктура; доступна та висококваліфікована освіта; краще медичне обслуговування; привабливий клімат в країні; забезпечення захисту; вигідні умови ведення бізнесу; забезпечення політичної чи релігійної свободи; наявність належних житлових умов; особисті причини іммігранта та інші.

Провівши аналіз міграційних показників, варто зауважити, що позитивний вплив міграційних процесів проявляється у грошових переказах, які підтримує Національний банк України [2]. У 2022 році частка переказів у доходах домогосподарств досягла 8%, ставши стабілізуючим

фактором в умовах війни [3, с. 22]. В сільських регіонах країни ці кошти сприяють розвитку малого бізнесу, наприклад, через закупівлю техніки чи відкриття торгових точок. Негативний ефект пов'язаний із відтоком кадрів: щороку Україну залишає до 10% ІТ-спеціалістів, що послаблює інноваційний сектор держави [3, с. 25]. В промисловому секторі дефіцит кадрів призвів до скорочення випуску продукції, наприклад, у металургії обсяги виробництва знизилися на 6% за 2022–2023 роки через брак кваліфікованих працівників. У медичній сфері відтік лікарів (особливо хірургів та терапевтів) посилив навантаження на систему охорони здоров'я, що стало критичним під час війни. Розглянемо динаміку міграційних показників України за період з 2015-2023 роки (табл.1).

Таблиця 1

Динаміка міграційних показників України

Рік	Еміграція, тис. осіб	Іміграція, тис. осіб	Міграційний приріст, тис. осіб	Частка працездатного населення, %
2015	490	250	-240	2,7
2017	510	260	-250	2,8
2019	450	270	-180	2,5
2021	510	280	-230	2,8
2023	620	200	-420	3,4

*) Складено на основі: [1]

Статистичні дані наведені в табл. 1 вказують на те, що до війни (до 2022 року) еміграція переважала над імміграцією, але міграційний приріст коливався в межах -180–250 тис. осіб [1]. У 2023 році, після вторгнення росії, міграційний приріст становив -420 тис. осіб; еміграція зросла до 620 тис., а імміграція впала до 200 тис. осіб через безпекові ризики. Основні країни призначення до 2022 року — Польща (39% мігрантів у 2017 році), Чехія (5%) [1, с. 22]. Після вторгнення у 2022 році Польща прийняла 1,5 млн біженців, Німеччина — 1,1 млн, Чехія — 0,5 млн [1, с. 23]. Ця динаміка відображає вплив війни як основного фактора на міграційні процеси країни. Для додаткового аналізу міграційних процесів розглянемо обсяги грошових переказів мігрантів та їх внесок у ВВП країни за 2015–2023 роки (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка грошових переказів мігрантів та їх частка у ВВП України

Рік	Обсяг переказів, млрд дол. США	Частка у ВВП, %	Зростання переказів порівняно з попереднім роком, %
2015	7,2	6,5	-3,1
2017	9,3	7,8	15,2
2019	11,8	8,5	12,6
2021	13,2	9,2	9,8
2023	14	10	6,1

*) Складено на основі: [2]

Статистичні дані наведені в табл. 2 вказують на те, що обсяг переказів зростав із 7,2 млрд дол. США у 2015 році до 14 млрд у 2023 році, а їх частка у ВВП збільшилася з 6,5% до 10%. Найвище зростання спостерігалось у 2017 році (15,2%), що пов'язано зі спрощенням візового режиму з ЄС, тоді як у 2023 році темпи зростання уповільнилися до 6,1% через економічні труднощі в країнах призначення [2]. Грошові перекази (14 млрд дол. США) у 2023 році перевищили іноземні інвестиції (10 млрд дол. США) [2], але втрата кадрів скоротила виробничі потужності на 5% за три роки. У сільському господарстві відтік працівників призвів до зниження

врожайності зернових на 7% у 2023 році порівняно з 2021 роком, що вплинуло на експортний потенціал. Наприклад, експорт зернових скоротився з 48 млн тонн у 2021 році до 42 млн тонн у 2023 році, що призвело до втрати доходів близько 2 млрд дол. США. У сфері будівництва дефіцит робочої сили спричинив затримки у відновленні інфраструктури, зокрема в регіонах, постраждалих від бойових дій.

Демографічний тиск посилює проблему, оскільки скорочення працездатного населення збільшує навантаження на соціальні фонди, а країни ЄС отримують вигоду від українських працівників, залучаючи їх до своїх розвитку своїх галузей економіки. Для регулювання міграційних процесів потрібна розробка стратегії міграції. Якщо аналізувати зарубіжний досвід в регулюванні міграційних процесів і розробці міграційної стратегії, то варто відзначити, що Польща повернула 15% емігрантів за 2015–2020 роки через пільги, такі як гранти на відкриття бізнесу та субсидії на житло [3, с. 28], тоді як в Україні реалізація Закону «Про зайнятість населення» недостатня [4].

Розробка державної стратегії в сфері міграції та регулювання міграційних процесів має бути з досяжними цілями та шляхами їх впровадження. Також мають бути розроблені стратегічні заходи щодо оптимізації співробітництва України та країн ЄС у галузі регулювання зовнішньої міграційної політики, що надасть можливість вдосконалити та посилити контроль за здійсненням міграційних процесів та їх впливу на економічний розвиток країни.

Впровадження стратегічних заходів для регулювання міграційних процесів з метою досягнення економічного розвитку країни має бути спрямоване на: 1) підвищення мінімальної зарплати у промисловості та ІТ на 20% для утримання кадрів із поетапним впровадженням протягом 2025–2026 років; 2) створення фонду субсидій (500 млн грн щорічно) для повернення мігрантів із прозорим механізмом розподілу коштів через регіональні центри зайнятості; 3) розробку Програми реінтеграції з пільгами, яка спрямована на: звільнення від податків на 2 роки для тих, хто повертається і відкриває свій бізнес; гранти до 50 тис. грн на перекваліфікацію; співпраця з місцевими громадами для працевлаштування; створення онлайн-платформи для інформування мігрантів про можливості повернення тощо.

Досягнення позитивного впливу міграційних процесів на економічний розвиток України можливе завдяки регулярному удосконаленню стратегії регулювання міграційних процесів, яка має щорічно поновлюватися, враховуючи світові та регіональні зміни, фінансово-економічну та політичну складову країни тощо. Тобто, державна міграційна політика України має відповідати проблемам сьогодення, а рівень життя населення, здобуття освіти та умови праці мають бути вищими, або хоча б на рівні з країнами Європейського Союзу. Звісно, потрібно також врахувати фактор війни, яка впливає на виїзд населення в інші країни і удосконалювати міграційну політику на перспективу враховуючи заходи, які мають бути проведені в поствоєнний період у тому числі.

Література:

1. Державна служба статистики України. Демографічна ситуація в Україні за 2014–2023 роки. Київ, 2024. 45 с.
URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2024/ds/dem_stan/dem_stan_e.html (дата звернення: 02.03.2025).
2. Національний банк України. Звіт про грошові перекази трудових мігрантів за 2023 рік.
URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external/reports> (дата звернення: 02.03.2025).
3. Коваленко О. П. Трудова міграція та її вплив на економіку України. Економічний вісник НТУУ «КПІ» [Електронний ресурс]. 2023. № 15. С. 20–30. URL: <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/287345> (дата звернення: 02.03.2025).
4. Закон України «Про зайнятість населення» № 5067-VI редакція від 01.01.2025, підстава 4170-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17> (дата звернення: 02.03.2025).